

CYFARFOD	Pwyllgor Craffu Gofal
DYDDIAD	11 Ebrill 2024
EITEM	GRŴP TASG A GORFFEN CYNLLUN AWTISTIAETH
PWRPAS	Cyflwyno canfyddiadau ac argymhellion y Grŵp Tasg a Gorffen
CADEIRYDD Y GRŴP TASG A GORFFEN	Cynghorydd Elwyn Jones
AWDUR	Vera Jones, Rheolwr Democratiaeth ac Iaith

1. CEFNDIR

- 1.1 Cyflwynwyd diweddariad ar Gynllun Awtistiaeth Gwynedd i gyfarfod o'r Pwyllgor Craffu Gofal ar 20 Ebrill 2023. Cafwyd ymatebion i nifer o faterion a gododd yn ystod cyfarfod y pwyllgor, ond fe gododd rhai materion ychwanegol a phenderfynwyd sefydlu grŵp tasg a gorffen i drafod y mater ymhellach.
- 1.2 Datblygwyd briff ar gyfer y gwaith, ac erbyn Ionawr 2024 roedd aelodaeth y grŵp wedi ei ffurfio, sef y Cynghorwyr Elwyn Jones, Gareth Coj Parry, Jina Gwyrfai, Gwynfor Owen a Dawn Lynne Jones. Diweddarwyd y briff i gynnwys yr aelodaeth, swyddogion perthnasol ac amserlen, ac mae copi o'r briff wedi ei ddiweddarau i'w weld yn Atodiad A.
- 1.3 Cyfarfu aelodau'r grŵp tasg a gorffen ar 19 Chwefror 2024 gyda'r dasg o "sicrhau dealltwriaeth o weithrediad cynllun Awtistiaeth Gwynedd yn ei gyfanrwydd", gan gynnwys:
 - dealltwriaeth o'r gefnogaeth sydd ar gael i unigolion a'u teuluoedd wrth ddisgwyl asesiad, ac a oes unrhyw rwystrau wrth ddisgwyl asesiad
 - yn dilyn disgwyl asesiad neu dderbyn diagnosis, yn arbennig y gefnogaeth sydd ar gael i blant o fewn ein hysgolion, ac a oes unrhyw rwystrau
- 1.4 Dymuna'r grŵp ddiolch i'r holl swyddogion a thimau perthnasol am eu gwaith caled yn cefnogi unigolion a'u teuluoedd ym maes Awtistiaeth – mae'n gam mawr ymlaen i fod yn gweithio ar draws timau a sefydliadau a chroesawir hynny.

2. TRAFODAETHAU'R GRŴP TASG A GORFFEN

- 2.1 Cyflwynwyd papurau rhag-blaen i'r cyfarfod a gynhaliwyd ar 19 Chwefror, a chafwyd cyflwyniad cryno gan Aled Gibbard ar y cynnydd ar raglen waith y Cynllun Awtistiaeth, Dr Einir Peters ar ran Natalie Woodward ar drefniadau aros am asesiad niwro-ddatblygiadol, a Delyth Gibbard ar gefnogaeth ym myd Addysg. Rhoddwyd cyfle i'r holl aelodau godi cwestiynau.

Diweddariad ar weithrediad Cynllun Awtistiaeth Gwynedd gan amlinellu'r camau ychwanegol sydd wedi eu cyflawni ers cyflwyno i gyfarfod y Pwyllgor Craffu Gofal ar 20 Ebrill 2023.

- 2.3 Cyflwynwyd diweddariad o'r camau gweithredu sydd wedi digwydd ac yn parhau i ddigwydd a rhoddwyd cyfle i'r holl Gynghorwyr ofyn cwestiynau.
- 2.4 Wrth gydnabod fod y gwasanaethau yn cefnogi ystod eang o anghenion nodwyd bod angen sicrhau nad oedd neb yn disgyn trwy'r rhwyd e.e. unigolion ag awtistiaeth yn unig (ac nad

oes ganddynt anabled dysgu). Wrth drafod amlygwyd bod cefnogaeth ar gael ar draws yr holl wasanaethau a bod hynny yn hanfodol. Nodwyd yr angen i amlygu'r mewnbwn a'r cydweithio ar draws y gwahanol adrannau (a gydag asiantaethau eraill) fel rhan o'r Cynllun Awtistiaeth.

- 2.5 Nodwyd hefyd bod lle i gryfhau'r geiriad i nodi mai "datblygu cyfeiriad strategol" ddylai'r pwrpas fod yn hytrach na "darparu cyd-destun i ddatblygu cyfeiriad strategol" ar gyfer diweddarau'r cynllun yn 2024-25, er yn derbyn yr esboniad mai'r geiriad addas ar gyfer cychwyn y daith oedd wedi ei nodi yn wreiddiol.
- 2.6 Codwyd nifer o faterion wrth drafod pobl ifanc ac amlygwyd fod y llwybr a'r gefnogaeth sydd ar gael i bobl ifanc 16 oed wrth ddisgwyl asesiad yn amrywio gan bod anghenion pob unigolyn yn wahanol. Eglurwyd y byddai unigolyn oedd yn derbyn gwasanaeth yn barod yn parhau i dderbyn y gefnogaeth (e.e. trwy Derwen, Tîm Integredig Plant Anabl), tra bo unrhyw un yn gallu cysylltu gyda'r tîm Awtistiaeth i dderbyn cyngor ac arweiniad.
- 2.7 Adroddwyd y byddai trefniadau ar gyfer plant mewn gofal yn digwydd yn yr un modd â'r uchod, gan nodi bod cyfrifoldeb i gefnogi unigolion mewn gofal hyd eu bod yn 25 oed pe baent yn dewis derbyn y gefnogaeth hynny. Eglurwyd bod cydweithio rhwng y gwasanaeth plant ac oedolion yn allweddol, gyda chychwyn cynllunio parhad cefnogaeth o pan fo'r unigolyn yn 14 oed, gyda'r cynllunio ar gyfer trosglwyddo i wasanaethau oedolion yn dwysáu pan fo'r unigolyn yn 16-17 oed. Trafodwyd bod posibilrwydd i gryfhau ac amlygu'r trefniadau sydd mewn lle.
- 2.8 Trafodwyd sefyllfa hyfforddiant i staff allweddol (sy'n ymwneud â phobl gydag awtistiaeth) yn y gwasanaeth plant, oedolion ac ysgolion, a hyfforddiant mwy cyffredinol i bawb. Nodwyd yr angen i arfogi cymaint o bobl â phosib trwy'r hyfforddiant, yn arbennig staff rheng-flaen (e.e. o fewn ysgolion). Pwysleisiwyd yr angen i sicrhau bod pawb sydd yn gweithio'n uniongyrchol efo Awtistiaeth yn cael hyfforddiant ac eglurwyd bod y cod yn glir bod unrhyw swyddog sydd yn dod i gysylltiad efo'r cyflwr i gael hyfforddiant.
- 2.9 Wrth drafod darpariaeth mewn ysgolion trafodwyd gofod o fewn ysgolion hefyd. Nodwyd yr angen i sicrhau mewnbwn buan gan swyddogion proffesiynol o'r maes awtistiaeth i gynlluniau adeiladau ysgolion ac unrhyw adeiladau newydd eraill – yn benodol i sicrhau eu bod yn cyfarch gofynion disgyblion ag awtistiaeth (e.e. argaeledd ystafell dawel a gallu lleihau'r golau) tra'n derbyn yr angen i arfogi'r disgyblion i allu ymdrin â ffactorau ac amgylchiadau o'u cwmpas.

Esboniad o'r broses wrth i unigolion (a'u teuluoedd) ddisgwyl asesiad, gan esbonio pa gefnogaeth sydd ar gael wrth ddisgwyl asesiad ac yn dilyn diagnosis, pa rwystrau sy'n bodoli a beth sy'n cael ei wneud am y rhwystrau hynny.

- 2.10 Esboniwyd y gall teuluoedd wneud cais am asesiad yn dilyn trafod gyda'u meddyg neu gyda Chydlynedd Anghenion Dysgu Ychwanegol (ADY) yn yr ysgol, ond fod canllawiau penodol i'w dilyn wrth ofyn am asesiad.
- 2.11 Cyflwynwyd ffigyrau oedd yn dangos fod dros 50% o blant oedd yn derbyn asesiad ddim yn derbyn diagnosis ar ôl proses asesu drylwyr. Wrth drafod ymhellach, amlygwyd cymhlethdod anghenion plant a phobl ifanc ac yn sgil hynny yr ystod cefnogaeth ymddygiadol ac emosiynol sy'n angenrheidiol i'w ddarparu, yn arbennig yn ein hysgolion. Mynegwyd pryder bod cyfeirio unigolion anghymwys am asesiad yn gallu bod ar draul unigolion sydd ag awtistiaeth. Nodwyd

bod yr uned niwro-ddatblygiadol yn gweithio gyda chyfeirwyr i geisio lliniaru'r sefyllfa, gan geisio codi ymwybyddiaeth cyfeirwyr o'r anghenion ymhellach.

- 2.12 Ar y llaw arall, roedd pryder y gallai hyn fod yn cau'r drws petai unigolion (merched gan amlaf) yn gallu cuddio'r cyflwr yn well, a nodwyd fod rhai yn dilyn proses "gwylio gofalus" (*watchful waiting*) er mwyn cael asesiad tymor hwy. Amlygwyd hefyd fod rhai unigolion wedi eu hasesu gyda chyflwr gwahanol yn dilyn y broses.
- 2.13 Pwysleisiwyd bod cefnogaeth yn cael ei roi i'r ymddygiad sy'n cael ei gyflwyno gan ddisgyblion mewn ysgolion, ac na ddylai fod ar restr aros am asesiad wneud gwahaniaeth. Nodwyd bod cyfle i newid y "naratif" sydd ynghylch "rhestrau aros" i bwysleisio fod y gefnogaeth yma ar gael yn yr ysgolion.

Esboniad gan yr Adran Addysg o pa gefnogaeth sydd ar gael i blant o fewn ein hysgolion wrth ddisgwyl am asesiad neu yn dilyn derbyn diagnosis. Pa rwystrau sy'n bodoli a beth sy'n cael ei wneud am y rhwystrau hyn?

- 2.14 Gofynnwyd am amlygu cysylltiad yr Adran Addysg a'u mewnbwn i'r Cynllun Awtistiaeth a phwysleisiwyd eto fod cefnogaeth yn cael ei gynnig yn ein hysgolion i'r angen sy'n amlygu, a hynny wrth i unrhyw ddisgybl fod yn aros asesiad neu ddisgyblion nad ydynt wedi eu cyfeirio am asesiad.
- 2.15 Nodwyd bod mwy o ofynion ac ymddygiadau yn ddiweddar, a holwyd ynghylch effaith hynny ar gapasiti y timau arbenigol sy'n cefnogi staff ysgolion. Adroddwyd bod y tîm yn sefydlog ar hyn o bryd. Tra'n trafod y prinder therapyddion iaith a seicolegwyr addysg yn genedlaethol, amlygwyd bod trefniadau hyfforddi i'r proffesiwn yn heriol gan bo gofynion, yn gyffredinol gan Brifysgolion Lloegr fod seicolegwyr addysg sy'n hyfforddi yno yn ymrwymo i weithio yn Lleogr yn dilyn cymhwyso. Mae'r Aelodau'n hynod falch nodi fod trafodaethau yn digwydd yn gyfredol gyda Phrifysolion Cymru i geisio dod i ddealltwriaeth am drefniadau a darpariaeth hyfforddi swyddogion arbenigol i'r dyfodol.
- 2.16 Esboniwyd bod hyfforddiant am awtistiaeth yn cael ei gynnig i staff ym mhob ysgol yng Ngwynedd a Môn, gyda'r hyfforddiant wedi ei deilwra yn unol â gofynion yr ysgolion. Fodd bynnag, mae hynny ar sail cylchdro ac yn annatod felly ni ellir gwarantu fod pawb ym mhob ysgol wedi derbyn yr hyfforddiant yn sgil staff yn gadael a staff newydd yn cael eu penodi. Cadarnhawyd bod problem cadw cymorthyddion sydd wedi eu hyfforddi gan fod trosiant cyson o staff. Trafodwyd yr angen i hyfforddi staff gan ystyried gosod targedau ar ôl adnabod y gwaelodlin.
- 2.17 Trafodwyd cefnogaeth i unigolion 16 oed sy'n gadael ysgol, a nodwyd bod systemau yn cael eu datblygu rhwng yr Adran Addysg a Choleg Meirion Dwyfor i gefnogi'r unigolion, gan fod lle i wella'r trefniadau a'r ddarpariaeth bresennol. Nodwyd hefyd fod cefnogaeth ar gael gan y gwasanaeth Addysg a'r gwasanaeth Oedolion gan amrywiol dimau megis y tîm Awtistiaeth, tîm Addysg 16-24 oed a'r tîm cyflogadwyedd – yn ddibynnol ar anghenion yr unigolyn. Nododd yr aelodau fod lle i amlygu'r gefnogaeth bosib a'r cysylltiadau rhwng y gwahanol dimau ac amlygu hynny yn y Cynllun Awtistiaeth.
- 2.18 Wrth drafod trosglwyddiad rhwng tîm plant neu Addysg i'r gwasanaeth oedolion gofynnwyd a oedd y ffordd bresennol o benderfynu pa dîm o'r gwasanaeth Oedolion oedd yn cynnig cefnogaeth yn gywir. Nodwyd bod y risgiau a'r heriau ynghylch y trefniadau cyfredol wedi eu hadnabod eisoes a bod angen ystyried gweithredu wrth edrych ar y person yn hytrach na'r

“bocs” gwasanaeth y byddent yn disgyn iddo. Amlygodd yr Aelodau eu cefnogaeth i fwrw ymlaen gyda’r gwaith pwysig yma.

Amserlen a chamau gweithredu

- 2.19 Cyflwynwyd yr amserlen a chamau gweithredu ar gyfer 2023-24 fel rhan o’r papurau i’r cyfarfod, gan nodi y bydd rhaglen a chamau gweithredu 2024-25 yn cael eu llunio yn fuan.
- 2.20 Amlygwyd mai arian grant y Gronfa Integredig sy’n ariannu 70% o’r cynllun presennol gydag arian refeniw y Cyngor yn ariannu 30% o’r gwaith. Mae arian grant ar gael am 3 i 4 blynedd arall ond nodwyd yr her dros y cyfnod i ddod i gyflawni’r datblygiadau a phrofi llwyddiant y cynllun.

3. CANFYDDIADAU’R GRŴP TASG A GORFFEN

- 3.1 Canfyddiad = beth ydym wedi ei ddarganfod yn sgil gwaith y Grŵp Tasg a Gorffen.
- 3.2 Fel y gwelir o’r trafodaethau uchod amlygwyd nifer o faterion yn ystod y sesiwn. Cododd rhai materion oedd eisoes yn derbyn sylw gan y gwasanaeth, a materion eraill sydd am dderbyn sylw yn dilyn y sesiwn. Gweler isod ganfyddiadau’r Grŵp Tasg a Gorffen:

a	CYNLLUN AWTISTIAETH
	Mae cynnydd amlwg wedi ei wneud dros y misoedd diwethaf yn dilyn sefydlu’r Tîm Awtistiaeth a’r gwaith rhwng y gwahanol adrannau ac asiantaethau er budd yr unigolyn.
b	Cynllun Awtistiaeth - geiriad
	<ul style="list-style-type: none"> Dylid diweddarau geiriad pwrpas y cynllun i “datblygu cyfeiriad strategol” yn hytrach na “darparu cyd-destun ar gyfer datblygu cyfeiriad strategol” Dylid amlygu mewnbwn Addysg, Oedolion, Iechyd a Plant i’r cynllun a chynnig mwy o fanylder ynghylch eu darpariaeth Mae lle i amlygu’r gefnogaeth sydd ar gael i unigolion sydd ag awtistiaeth yn unig, hynny yw nad oes ganddynt gyflwr arall sy’n derbyn cefnogaeth hefyd. Yn ogystal, mae lle i amlygu’r gefnogaeth sydd ar gael gan y Tîm Awtistiaeth a’r wybodaeth sydd ar y gwahanol safleoedd gwe.
c	Cynllun Awtistiaeth - Darpariaeth oedran trosglwyddo (hy 14 – 18 oed)
	<ul style="list-style-type: none"> Ile i amlygu’r gwaith tîm sy’n digwydd yn y cefndir i sicrhau trosglwyddiad a chefnogaeth di-dor i unigolion Ile i amlygu a datblygu ymhellach y cyd-weithio gyda Grŵp Llandrillo Menai i gefnogi unigolion gydag awtistiaeth
ch	Cynllun Awtistiaeth - Darpariaeth gwasanaeth oedolion
	<ul style="list-style-type: none"> Anogaeth i fwrw ymlaen gyda’r gwaith sydd eisoes ar y gweill o adnabod y person mwyaf addas ar gyfer cefnogi unigolyn gydag awtistiaeth (yn ddibynnol ar a oes cyflyrau eraill ayyb) yn hytrach na cheisio eu rhoi mewn bocs ar gyfer cefnogaeth gan y tîm iechyd meddwl neu’r tîm anableddau dysgu
d	Rhestr aros am asesiad
	<ul style="list-style-type: none"> Ile i weithio ar geisio newid y naratif a phwysleisio’r neges fod cymorth ar gael wrth ddisgwyl am asesiad (trwy ysgolion, y tîm awtistiaeth, sesiynau/digwyddiadau ymwybyddiaeth a safleoedd gwe)
dd	Staff Arbenigol
	<ul style="list-style-type: none"> Cefnogi’r trafodaethau sy’n digwydd gyda Phrifysgolion Cymru er mwyn cheisio dod i ddealltwriaeth ar drefniadau hyfforddi staff arbenigol i’r dyfodol.

- 3.3 Er y tu allan i sgôp gwaith y grŵp tasg a gorffen, mae'r aelodau am dynnu sylw'r Pwyllgor at effaith y gofyn uwch mewn anghenion ar:
- a) allu y timau i gefnogi unigolion a'u teuluoedd sydd ag awtistiaeth
 - b) capasiti y timau i fod yn cefnogi yr holl ystod o anghenion gan ddisgyblion ac
 - c) ar arbenigedd angenrheidiol mewn ysgolion i fod yn cefnogi yr holl wahanol ofynion sy'n bodoli.

4. ARGYMHELLION Y GRŴP TASG A GORFFEN

- 4.1 Gofynnir i'r gwasanaethau roi ystyriaeth penodol i'r canfyddiadau uchod. Fodd bynnag, mae rhai materion sydd wedi dod i'n sylw y dymunwn gyflwyno argymhellion penodol ar eu cyfer.

4.2 **HYFFORDDIANT**

Argymhellir fod y pwyllgor yn gofyn i'r gwasanaeth:

- gynnal awdit o sefyllfa hyfforddiant staff proffesiynol sy'n gweithio yn y maes fel cam cyntaf
- Yna ystyried gosod targed ar gyfer cyflawni hyfforddiant gan anelu i'w cynnwys ar y rhaglen hyfforddiant craidd fel a ganlyn:
 - a) staff sy'n gweithio neu'n dod i gyswllt gyda phobl ag awtistiaeth (fesul adran a chan gynnwys ysgolion) a
 - b) hyfforddiant codi ymwybyddiaeth ymhlith holl staff y Cyngor.
- Adeiladu ar yr hyfforddiant i staff mewn ysgolion a meddygfeydd ynghylch cyfeirio at y tîm niwro-ddatblygiadol mewn achosion nad ydynt yn gymwys
- Annog yr holl Gynghorwyr i ddilyn yr e-fodiwl hyfforddiant Ymwybyddiaeth o Awtistiaeth a mynychu dyddiau agored ar draws y Sir sy'n galluogi pawb i gael profiad ar y bws awtistiaeth

4.3 **CYNLLUNIO YSGOLION AC ADEILADAU'R CYNGOR**

Argymhellir fod y Pwyllgor Craffu ar y cyd â'r Aelod Cabinet Plant a Theuluoedd yn cysylltu gyda'r Aelod Cabinet Tai ac Eiddo i sicrhau mewnbyn gan y Tîm Awtistiaeth i ddatblygiad unrhyw ysgol newydd neu addasiadau i unrhyw ysgol i'r dyfodol er mwyn ei gwneud yn addas i unigolion gydag awtistiaeth e.e. gofod tawel, gallu lleihau'r golau ayyb. Byddai'n fuddiol sefydlu'r egwyddor o sicrhau mewnbyn gan y tîm Awtistiaeth ar gyfer unrhyw ddatblygiad newydd neu addasiad i unrhyw adeilad gan y Cyngor.

4.4 **DIWEDDARIAD I'R PWYLLGOR CRAFFU GOFAL**

Yn sgil pryder fod y cynllun yn cael ei ariannu trwy grant yn gyfredol, argymhellir fod y Pwyllgor Craffu Gofal yn gofyn am ddiweddariad ymhen 12 mis pellach o weithredu i sicrhau fod cynnydd yn parhau i ddigwydd, gan ofyn am fewnbyn Addysg a Iechyd unwaith eto.

Gofynnir i'r Pwyllgor ystyried canfyddiadau ac argymhellion y Grŵp Tasg a Gorffen.